

Az IFLA állásfoglalása a tudományos szakirodalomhoz, valamint a kutatási dokumentációhoz való szabad hozzáférésekről

Az „IFLA statement on open access to scholarly literature and research documentation” c. határozatot **Balogh Anna** fordította.

Az IFLA (International Federation of Library Associations and Institutions) elkötelezi magát az információhoz való lehető legszélesebb körű hozzáférés biztosítása mellett minden ország polgára számára, a könyvtárakról, az információs szolgáltatásokról és a szellemi szabadságról szóló glasgow-i nyilatkozatban kifejtett elvekkel összhangban.

Az IFLA elismeri, hogy minden szakterület kutatási tevékenységeinek megismerése, megvitatása, kidolgozása és alkalmazása a haladást, a fenntarthatóságot, és az emberi jólétet szolgálja. A lektorált tudományos irodalom a felsőoktatás és a kutatás folyamatainak alapvető eleme, amely a kutatási do-

kumentumok különböző típusait foglalja magában, például preprinteket, technikai beszámolókat és kutatási adatokat tartalmazó dokumentumokat is.

Az IFLA kijelenti, hogy a könyvtári és információs szolgáltatások világméretű hálózata hozzáférést nyújt a múlt, a jelen és a jövő tudományos irodalmához és kutatási dokumentumaihoz; biztosítja megőrzésüket; segíti a használókat a szakirodalom megismerésében és felhasználásában, valamint oktatási programjaival hozzájárul a használók információs jártasságának kialakításához egész életük folyamán.

Az IFLA megerősíti, hogy a tudományos szakirodalomhoz és kutatási dokumentációhoz való teljes körű hozzáférés elengedhetetlenül fontos a világ megértése, valamint a globális problémák megoldásainak felderítése, köztük különösen az információs egyenlőtlenség csökkentésének szempontjából.

A szabad hozzáférés biztosítja a tudományos kommunikáció rendszerének egységét csorbítatlanságát, valamint lehetővé teszi, hogy minden kutatás és tudományos eredmény örökre hozzáférhető maradjon korlátlan tanulmányozás, illetve ahol szükséges, feldolgozás vagy cáfolat céljából.

Az IFLA elismeri mindazok szerepének fontosságát, akik a kutatási eredmények nyilvántartásában és közreadásában részt vesznek, ideértve a szerzőket, a szerkesztőket, a kiadókat, a könyvtárakat és más intézményeket, valamint támogatja az alábbi, a szabad hozzáféréssel kapcsolatos elvek elfogadását a tudományos szakirodalomhoz és a kutatási dokumentációhoz való lehető legszélesebb körű hozzáférés biztosítása érdekében:

1. El kell ismerni és meg kell védeni a szerzők erkölcsi jogait, főként a szerzőség feltüntetésének és a mű csorbítatlanságának jogát.
2. Hatékony lektorálási eljárásokat kell alkalmazni a tudományos irodalom minőségének biztosítására, függetlenül a közreadás módjától.
3. Határozottan el kell utasítani a kutatás és tudomány területén létrejött kiadványok bármilyen kormányzati, kereskedelmi vagy intézményi cenzúráját.
4. A törvény által szabályozott – és ésszerű időtartamra korlátozott – szerzői jogi védelmi idő lejárta után minden tudományos mű és kutatási dokumentum legyen szabadon elérhető. A méltányos felhasználásról szóló rendelkezések – technológiai és egyéb korlátozások nélkül – a védelmi idő alatt is tegyék lehetővé a hozzáférést mind a kutatók, mind a nagyközönség számára.

5. Az információs egyenlőtlenség leküzdésére intézkedéseket kell bevezetni egyrészt a hátrányos helyzetű kutatók és tudósok megfelelő minőségű tudományos műveinek és kutatási dokumentumainak közreadásával, másrészt hatékony és megfizethető hozzáférés biztosításával a fejlődő országok lakói és más, bármilyen más szempontból hátrányos helyzetű felhasználók számára, a fogyatékosokat is ideértve.
6. Támogatni és ösztönözni kell a fenntartható szabad hozzáférést* megcélzó kiadási modellek és megoldások fejlesztésére létrejött, együttműködésen alapuló kezdeményezéseket – például a szerződésekből eredő akadályok megszüntetésével azért, hogy a szerzők tudományos műveiket és kutatási dokumentumaikat térítésmentesen adhassák közre.
7. Olyan jogi, szerződéses és technikai eljárásokat kell bevezetni, amelyek biztosítják a tudományos irodalom és kutatási dokumentáció örökös elérhetőségét használhatóságát és hitelességét.

Ezt az állásfoglalást az IFLA Irányító Tanácsa a 2003. december 5-én Hágában rendezett tanácskozáson fogadta el.

Kapcsolódó dokumentumok:

A glasgow-i nyilatkozat a könyvtárakról, az információs szolgáltatásokról és a szellemi szabadságról <http://www.ifla.org/faife/policy/iflstat/gldeclar-e.html>

**A szabad hozzáférésű publikáció defintíciója:*

A szabad hozzáférésű publikáció megfelel a következő két feltételnek:

1. A szerző(k) és a szerzői jogok tulajdonosa(i) bármely felhasználó számára szabad, visszavonhatatlan, világszerte érvényes, örökös (az alkalmazható szerzői jog ideje alatt tartó) hozzáféré-

si jogot, valamint a másolásra, használatra, terjesztésre, előadásra, közzétételre és a műből származtatott egyéb művek méltányos célból, digitális formában történő létrehozására és terjesztésére vonatkozó engedélyt biztosítanak a szerzőség megfelelő feltüntetésével, továbbá lehetővé teszik kis példányszámú, személyes célra történő nyomtatott másolatok készítését.

2. A mű teljes verzióját, a kiegészítő dokumentumokkal és a fentiek szerinti engedély másolatával együtt, megfelelő és szabványos elektronikus formátumban kell elhelyezni, közvetlenül az első közzétételt követően, legalább egy, a szabad hozzáférést, a korlátlan terjesztést, az interoperabilitást és a hosszú távú megőrzést támogató, valamely felsőoktatási intézmény, tudományos társaság, kormányzati szerv, vagy

más tekintélyes szervezet által fenntartott on-line archívumban.

A szabad hozzáférésű publikáció mint jellemző tulajdonság az egyes művekre és nem szükségszerűen a közreadó folyóiratok vagy kiadók egészére vonatkozik.

A továbbiakban a jelenlegi helyzethez hasonlóan, a szerzői jogok helyett inkább a közösen használt szabványok fogják biztosítani a közreadott művek szerzőinek megfelelő feltüntetését, valamint a publikált mű felelős használatát.

A szabad hozzáférésű publikáció jelen definíciója a Wellcome Trust szabad hozzáférésű kiadást támogató állásfoglalásából származik (<http://www.wellcome.ac.uk/en/1/awtvispolpub.html>), amelynek alapjául a Howard Hughes Medical Institute által 2003 júliusában összehívott, a szabad hozzáférésről szóló tanácskozás résztvevői által jóváhagyott meghatározás szolgált.

Korvinák digitálisan – A Pytheas Kiadó az utóbbi három évben digitálisan rögzítette a magyar könyvtárakban, elsősorban az Országos Széchényi Könyvtárban őrzött korvinák oldalait. A kiadó a digitális felvételek felhasználásával a kötetek nagyobb részét ki is nyomtatta egy-egy példányban az eredetieket birtokló könyvtárak számára. Egyetlen könyvpéldány gazdaságos kinyomtatása úgy lehetséges, hogy a felvételeket digitális nyomógéppel másolják papírra. A kinyomott ívet aztán hagyományos módon kötik könyvvé.

A folyamat akárhányszor megismételhető. Így kerülhetett hasonmásként már forgalomba – Magyarországon először – Mátyás király könyvtárának egy Flavio Biondo nevű pápai titkár által írt kötete Róma ókori műemlékeiről.

(D.Gy. híre alapján. Népszabadság, 2004. nov. 10.)
